

Gregor Strniša

Zbirka Interpretacije, Nova revija, Ljubljana 1993

Ni naključje, da so v pomembni knjižni zbirki *Interpretacije*, namenjeni refleksiji o opusih sodobnih slovenskih piscev, kot druga knjiga izšli prispevki o življenju in delu Gregorja Strniše (izbral in uredil jih je Jože Snoj). Čeprav Strniševa literatura nedvomno spada v vrh slovenskega literarnega kanona, v širšo kulturno zavest doslej ni bila sprejeta. Njegova pesniška, dramska in prozna dela so čakala na poglobljeno branje, ki bi pod domišljjskimi nanosi odkrilo nenavadno izdelan metafizični sistem in prislunilo izjemni pesniški govorici, ujemajoči se z merili klasične lepote.

Prvi zvezek *Interpretacij*, ki naj bi osvetlil ustvarjanje Marjana Rožanca, prinaša večidel esejistično zasnovane "odgovore" na vprašanja, kakršna je pri razlagalcih spodbudilo njegovo delo. Premislekov na izbrane teme namreč ne odlikuje dosledno branje Rožančevih del, kot ga zahteva – ali kar predpostavlja – interpretacija v strogem pomenu besede (pravi interpretaciji sta v zborniku le dve). Na podoben problem bo naletel tudi bralec Strniševga zbornika. Če bo skušal enajstim prispevkom poiskati skupni imenovalac, bo ugotovil, da lahko samo enega ali dva izmed njih brez pridržkov imenuje *interpretacija*; drugi so bodisi *razmišljanja* o posameznih "poglavjih" Strniševga dela bodisi nekakšni *spominski zapisi*.

Človeška in delno tudi pesniška podoba Gregorja Strniše (1930-1987) se nam uvodoma izrisuje skozi spominsko naravnana pogleda njegovih mladostnih sopotnikov, Janeza Staneka (*Srečavanja z Gregorjem Strnišo*) in Jožeta Hudečka (njegove *Domneve o podobi Gregorja Strniše, pesnika* bi zaradi nekoliko opravljenih podrobnosti nemara bolj spadale v kako priložnostno izdajo "spominov na slovenske literate"). Strniša, ta "osamljeni monolit", kot ga imenuje Stanek, je vse življenje meril svet v ozko zamejenem prostoru Ljubljanskega polja. Tu je kot mladenič v jeklenih časih po sklepu sodišča zgubil državljanske pravice, za nekaj let tudi pravico do objavljanja, in bil – prav tako po krivici – obsojen na zaporno kazen, poroča Stanek. Z lahkoto je prestopal duhovne meje – čeprav geografskih tako rekoč nikoli – in se ob prebiranju leposlovnih, filozofskih pa tudi znanstvenih literatur (zlasti o moderni atomski fiziki) podajal v tuje svetove. Njegov natančno izdelani pogled na svet, ki se razprostira med

umetnostjo, filozofijo in znanostjo, pri tem se umetnost (in z njo poezija) giblje v območju, širšem od filozofije in višjem od metafizike, mimogrede zaposluje tako rekoč vse razlagalce njegovega dela. Sam ga je dovolj jasno opredelil v nedokončanem spisu *Relativnostna pesnitev* in v uvodu k pesniški zbirki *Vesolje* (priložnostni govor ob njenem izidu lahko za *intermezzo* preberete tudi v tem zborniku).

Strnišev "panoramski pogled" je po mnenju Tineta Hribarja dozorel v zbirkah *Oko*, *Škarje* in *Jajce*. Posebno pozornost namenja Hribar *Škarjam*, pesnikovi "zgodbi o času", iz katere vzame pod drobnogled pesem, ki se nanaša na misli o času iz Avguštinovih *Izpovedi*. V kontekstu celotne zbirke se mu Strniševo razmerje do časa kaže v skladu z njegovo svetovno (vesoljno) zavestjo, tj. zavedanjem časovne in prostorske majhnosti vsega živega v vesolju, ob tem pa spremenjene, večje pomenske vrednosti vseh reči (majhnih reči na svetu in v življenju ni). Umetniško (pesniško) preseganje reči in s tem transcendiranje realnosti, ki ga omogoča ironija kot gledišče vesoljne zavesti, pomeni Strniši hkrati preseganje končnosti (smrtnosti) vsega (vseh) v prostoru in času. To preseganje je, kot pravi, "relativno": pesem je končana, ni pa končna. In naprej: poezija rase prav iz zavesti o nedokončani končnosti vseh reči, iz smrti, ki jo prerase, ko je končana. Hribar hkrati posebej pojasni razplatenost Strniševega panoramskega pogleda na tragično, komično in groteskno "zrenje", zanima pa ga tudi, kako se vanj umeščajo ironija, satira in humor. Na ključnem mestu svoje filozofske interpretacije z naslovom *Pesem, ki je ni se vpraša*, od kod pravzaprav vidimo nedokončano končnost vseh reči. Smrt kot smrt je neodpravljiva in nepresegljiva, pravi, zato popolne poezije ni. Odgovor pa je novo vprašanje: "Ni uresničene pesmi kot pesmi. Pesem je neuresničljiva, torej je pesem, ki je ni. Nista takšna Pesem, ki je ni, tedaj tudi Večnost in Nesmrtnost?" S tem Hribar ne zadene le ob najgloblja vprašanja pesnjenja, temveč tudi ob temeljna vprašanja eksistence sploh.

Zbirki *Škarje* in *Jajce* je mogoče vzeli v pretres tudi z vidika literarnih žanrov, saj ju je pesnik imenoval menipejski satiri. Ta oznaka, ki – najpreprosteje povedano – kaže na mešanje resnega in smešnega ter verza in proze v literaturi, bi po mnenju Maline Schmidt-Snoj lahko veljala za ves Strnišev opus. Ker je hotel naenkrat upesniti ves svet – ves čas (preteklost, sedanost/takratnost in prihodnost) in ves prostor (podzemlje, zemljo in nebo) – je tudi preplet različnih žanrov v njegovem delu hoten.

Z razsežnostmi Strniševe poezije se spopada tudi Janko Kos, in sicer v interpretaciji njegovega znamenitega pesemskega cikla *Brobdingnag* iz zbirke *Zvezde*. Že prvo branje pokaže, da sta deželi Liliput in Brobdingnag, ki si ju je pesnik sposodil iz Swiftovih *Guliverjevih potovanj*, pri njem povsem drugačni. Pod zunanjimi plastmi odkriva Kos notranje in v posameznih pesmih cikla nekatere besede prepozna kot osrednje, dokler v Brobdingnagu ne odstre njegovega bistva; to je "srce", o katerem sicer ni mogoče ničesar vedeti in nič dokončnega zapisati, se pa po njem ta dežela razlikuje od Liliputa. Pri tem nakaže Kos možnost, da je Brobdingnag prisposodba pesnika in morda vsega človeškega rodu (tudi Strniša sam nekje pravi, da je to svet ustvarjalnega dela, predvsem resnične znanosti in umetnosti).

Drugi prispevki se ukvarjajo z najrazličnejšimi vidiki Strniševega literarnega dela. Borisa A. Novaka zanimajo prevladujoči pesniški postopki Strniševe poetike, predvsem asonanca. V svoji utemeljeni raziskavi dokazuje, da je Strniševa poezija odličen poligon za raziskovalce verza, medtem ko edini opozarja tudi na pesnikov premišljeni odnos do ljudskega izročila (tega vprašanja, presenetljivo, v zborniku nihče ne obravnava n drobneje). Vena Tauferja Strniša vznemirja predvsem kot "pesnik kozmične zavesti". Z raziskavo njegove nemara manj znane mladinske proze se ukvarja Igor Saksida, s štirimi radijskimi oziroma slušnimi igrami pa Goran Schmidt. Svoje posebno doživljanje Strniševe dramatike je v meditativno naravnem eseju opisal Ivo Svetina; v njegovih *Žabah* je odkril nenavaden preplet fizike in metafizike. O Strniševi dramski problematizaciji novodobnega slovenskega mita o Kočevskem Rogu v "moraliteti" *Ljudožerci*, natančneje, v songu *O fantu, ki je jedel fanta*, piše Jože Snoj. Ob vnovičnem premisleku svojega videnja poveljnega poboja domobrancev v romanu *Fuga v križu* pokaže na bistven razloček med svojim in njegovim vrednotenjem zla; to je, kot pravi, posledica različnega čutenja in slutenja Boga oziroma različnih miselnih spekulacij o njem. "Interpretacijam" Strniševega dela sta dodana pesnikov *curriculum vitae* izpod peresa Draga Bajta in obsežna, čeprav še ne popolna bibliografija.

Drugi zvezek *Interpretacij* je, tako se zdi, šele začetek pozornejše obravnave Strniševega na prvi pogled neulovljivega opusa. Čeprav vsi prispevki po tehinosti niso na enaki ravni – ne smemo pozabiti na visoko postavljena merila te zbirke – nas vendarle nagovarjajo, da se spet kdaj pustimo zapeljati njegovemu izjemnemu pesniškemu svetu. Tako pa je dosežen vsaj eden od ciljev interpretacije, namreč ta, da smo znova napolnjeni k branju interpretiranih besedil.

Mateja Komel Snoj